

ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

освіти Української РСР. – К.: Радянська школа, 1977. – № 16. – Серпень. – 32 с.

9. Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР. – К.: Радянська школа, 1978. – № 22. – Листопад. – 32 с.

10. Лужний В. Музична грамота в школі. – Київ: Музична Україна, 1977. – 118 с.

11. Программы восьмилетней школы. Музыка, 4 – 7 кл. – К.: Радянська школа, 1974. – 39 с.

12. Программы средней общеобразовательной

школы. Музыка, 1 – 3 кл. / Ред. А. Верещагина, Л. Плюта. – К.: Радянська школа, 1977. – 20 с.

13. Уманець В. Урок музики, його структура і зміст // Музыка в школі: Збірка статей. – Вип. 2. – К.: Музична Україна, 1974. – С. 17 – 23.

14. Хлебникова Л. Методика викладання музики у 7 кл. – Київ: Музична Україна, 1974. – 80 с.

15. Хлебникова Л. Уроки музики в 1 – 3 класах // Початкова школа. – 1970. – № 7. – С. 76 – 84.

Стаття надійшла до редакції 23.09.2011

УДК 377:147.167.7

Оксана Сергєєва, викладач кафедри перекладу Хмельницького національного університету

ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

У статті аналізуються питання концептуального змісту вищої професійної підготовки майбутніх перекладачів у Великій Британії. Автор досліджує наукові підходи, що існують у перекладознавстві, виділяє їхні переваги і недоліки, робить висновки про ефективність перекладацьких концепцій під час навчання.

Ключові слова: професійна підготовка перекладачів, норми перекладу, концепції перекладу, перекладознавство, лінгвістичні норми, перекладацькі трансформації.

Літ. 9.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Професійна підготовка майбутніх фахівців є складним і багатограним процесом. Його успішність та ефективність залежать від органічного поєднання загальних та вузько професійних аспектів навчального процесу. Головним питанням організації вищої професійної підготовки майбутніх фахівців, у тому числі й перекладачів, є відповідність змісту освіти вимогам суспільства, передовим науковим концепціям, новітнім педагогічним принципам.

Зміст української вищої професійної підготовки перекладачів базується на основних принципах перекладознавства другої половини ХХ-го століття. В його основу покладено розробки та дослідження відомих радянських науковців. Проте, незважаючи на існування національної школи перекладу, внесок останньої у розвиток українського перекладознавства ще не відповідає вимогам професійної освіти.

Для вирішення даної проблеми, поруч з активізацією вітчизняних досліджень у галузі перекладознавства, необхідно здійснити детальний аналіз аналогічних освітніх систем західних країн, зокрема Великої Британії, щоб збагатити українську науку і поліпшити якість процесу підготовки майбутніх перекладачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. До питання аналізу змісту професійної

підготовки майбутніх перекладачів у зарубіжних країнах зверталось багато науковців. Найбільша увага приділялася дослідженню перекладознавства як навчальної дисципліни в країнах Західної Європи та США. Зокрема зміст навчання майбутніх перекладачів у Великій Британії став предметом досліджень таких українських та зарубіжних учених, як: М. Алексєєва, П. Бєха, Л. Венугі, Ю. Еткінда, В. Карабана, В. Комісарова, І. Корунця, Ю. Левіна, Ю. Покальчука, В. Радчука, В. Россельса, П. Торопа, А. Федорова, М. Фрідберга, О. Чердиченка, Г. Чернова, В. Шора та інших.

Проте всі ці дослідження не повною мірою аналізують зміст навчання і не визначають недоліків системи професійної освіти перекладачів у Великій Британії.

Формулювання цілей статті. Основною метою статті є аналіз змісту професійного навчання майбутніх перекладачів у вищих навчальних закладах Великої Британії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історія перекладу, як виду діяльності людини, доводить величезне значення таких понять, як: точність, коректність, оформленість. Відповідно до розуміння перекладу як явища, ці поняття трактуються по-різному. Незважаючи на велику кількість наукових досліджень протягом останніх 50 років, переклад як навчальна дисципліна не став гомогенним, і нині відсутня узгодженість щодо визначення основних концепцій. Різні підходи

ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

зосереджують увагу на окремих аспектах галузі, вивчають кінцевий продукт або сам процес перекладу, використовують або нехтують специфічною термінологією. Одна з концепцій, що використовується під час навчання перекладу і якій приділяється максимум уваги дослідників, це – концепція норм мови.

Серед відомих західних науковців, які досліджували визначену проблему, найбільший внесок у розвиток цієї концепції зроблено Г. Тоурі і Т. Германсом. Згідно з підходом цих науковців, норми відіграють головну роль у коректності та відповідності кінцевого продукту перекладу [4; 9].

Р. Барч визначає норми як “соціальну реальність поняття коректності” [1, 43]. Це означає, що кожна спільнота має власні поняття коректної або відповідної поведінки, включаючи комунікативну поведінку. У суспільстві ці поняття існують у формі норм. Норми розвиваються у процесі соціалізації. Вони гнучкі, з ними погоджуються всі члени спільноти, оскільки норми ці є міжсуб’єктивними моделями поведінки.

Р. Барч, який ввів концепцію норм у лінгвістику, диференціює норми результатів діяльності і норми творення, які є дуже пов’язаними. Норми результатів діяльності регулюють зовнішні форми перекладу відповідно до коректності та відповідності. Наприклад, відповідність лінгвістичних норм мовній системі або відповідність комунікативних норм комунікативній поведінці. Норми творення містять методи та стратегії, які допомагають у досягненні результату діяльності, тобто перекладу [1, 58].

Володіння мовою може бути оцінено як успішне відповідно до фонологічного, синтаксичного, морфологічного, семантичного та прагматичного підходів. Існує відмінність між застосуванням мови (система правил), і відповідністю даному контексту (відповідність нормам мови). Коли відповідність є нормативною, вона називається нормою. Норми є взаємозалежними. Нехтування однією з них призводить до порушення інших. Наприклад, норми граматики і лексики утворюють лінгвістичні норми. На основі цих норм викладачі можуть виправляти невідповідну комунікативну поведінку і оцінювати коректність та адекватність письмового перекладу. Відповідність кінцевого продукту лінгвістичним нормам у навчанні перекладу є основним положенням вищої професійної освіти майбутніх перекладачів у Великій Британії.

У другій половині двадцятого століття почалося систематичне дослідження перекладу,

який розумівся як лінгвістичний феномен, як перетворення мов. Це перетворення означало процес транскодування інформації, з похідної мови (source language) на цільову мову (target language). Як правило, це була заміна текстового матеріалу однієї мови еквівалентним матеріалом іншої мови.

Будь-які відмінності між мовами перекладу, що виникали під час транскодування інформації, пояснювалися відмінностями у лінгвістичних системах. Точний опис системи урегулювання знаків та знакових систем двох мов перекладу вважався передумовою точності трансформації оригінального тексту. Кінцевий текст повинен був бути ідентичним до оригінального за змістом, стилем та впливом на аудиторію і відповідати правилам і нормам мови, на яку здійснюється переклад. В основі лінгвістичних досліджень перекладу були норми мовних систем. Лінгвістичні одиниці обох мов перекладу порівнювалися з метою встановлення механізмів або принципів подолання відмінностей у мовних структурах, що виникають під час перекладу. Норма перекладу при такому підході визначалась як переклад лінгвістичних одиниць загальноприйнятими еквівалентами мови.

Велика кількість досліджень специфічних лінгвістичних явищ впровадила детальні пояснення регуляторів обидвох мов і намагалася винайти правила або норми перекладу. Серед основних тем, що обговорювалися науковцями, були, наприклад, особливості перекладу англійських умовних речень, заміна класів слів під час перекладу тощо.

Особливо вплинули на розвиток перекладознавства сім методів порівняльної стилістики науковців Ж. Віне і Ж. Дарбельне, визначені на основі порівняння лексичних та синтаксичних структур англійської та французької мов [8, 97]. Схожі практичні та педагогічні цілі ставили П. Ньюмарк та В. Фрідеріх. Вони визначили сім основних механізмів перекладу та техніку перекладу мовних пар англійської та французької мов [3; 7]. Ці дослідження базувалися на контрактивному аналізі лінгвістичних одиниць і синтаксичних одиниць, які вважалися правильними у мовах перекладу.

Науковці-перекладознавці спробували встановити нормативні правила перекладу, з метою практичної допомоги у навчанні відповідних дисциплін. Такі правила покликані як пояснити особливості перекладу, так і запропонувати певні структури (наприклад, обмеження вибору), типічні формати (наприклад, умовні речення типу “якщо – то”). У цьому контексті поняття “нормативний” означає перспективність. Таке трактування часто

ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

зустрічається у підручниках з перекладу, наприклад: “Переклад повинен бути адекватною трансформацією оригінальної інформації англійською мовою. Неможливо ні опускати жодну з форм під час перекладу оригінального тексту, ні додавати від себе щось інше, окрім вербальних трансформацій, необхідних для розуміння інформації англійськомовним реципієнтом” [2, 10]. В цьому аспекті поняття “описовий” відноситься до вивчення норм та продуктів, процесів перекладу та поведінки, що притаманна цим нормам [2, 11]. Таким чином, існує відмінність між поняттями “норма” і “нормативність”, що викликає низку суперечок у науковому середовищі.

Монографія В. Фрідеріха “Техніка перекладу. Англійська і німецька мови” є яскравим прикладом змісту британського перекладознавства, в основі якого було покладено нормативний лінгвістичний підхід. У 25 розділах В. Фрідеріх обговорює лінгвістичні проблеми перекладу і наводить модель їх вирішення. Автор піднімає проблеми, що стосуються лексики і синтаксису, відмінностей у лінгвістичних системах англійської та німецької мов. Всі розділи побудовані на визначенні проблеми перекладу, пошуку різних можливих рішень та ілюстрації цих рішень практичними прикладами, які, до речі, не виходять за межі рівня речень. Автор зовсім нехтує питаннями контексту та жанру. Основний акцент приділяється лінгвістичним системам. Попри все, дослідження В. Фрідеріха носить загальний характер, що ускладнює процес навчання перекладу і роблять його незрозумілим для студентів.

Концепція норм є важливою з огляду на лінгвістичний підхід у перекладознавстві. З одного боку, до уваги беруться лінгвістичні норми мов перекладу, наприклад, створення висловлювань і текстів у відповідності до норм і правил. З іншого боку, відповідності між двома лінгвістичними системами, що визначаються шляхом контрастивного аналізу, стають основними механізмами під час перекладу. Обрана форма мови-перекладу може бути правильною у відповідності до правил мовної системи, але це не означає, що текст в цілому відповідає комунікаційній функції контексту та культури мови-перекладу. Оскільки ми не перекладаємо окремі слова чи граматичні форми, а працюємо з текстами, що несуть специфічну комунікаційну функцію, обмеження вузько лінгвістичного підходу стає очевидним. Отже, логічний розвиток, що відбувався у 1970-х роках, визначив і вивів на перший план поняття тексту, жанру та контексту.

Норми і конвенції текстолінгвістичного підходу є наступними складовими змісту професійної підготовки майбутніх перекладачів у Великій Британії. Текстолінгвістика визначає текст як основну одиницю комунікації і як об’єкт дослідження. Для перекладознавства це означає, що текст вважається одиницею перекладу. Переклад вже визначається не як транскодування лінгвістичних знаків, а як ретекстуалізація тексту оригінальною мовою. Увага при цьому переключається з репродукування значень у репродукування тексту, відповідно до визначення перекладу А. Нойберта: “оригінальний текст впливає на результат перекладу” [6, 18].

Основне припущення текстолінгвістичного підходу до перекладу полягає у тому, що тексти мов перекладу відрізняються не лише структурою речень, як цього вимагає лінгвістична система, а і більшими за них лінгвістичними одиницями. Іншими словами, норми тексту повинні враховуватися поруч із нормами лінгвістичних систем [6, 22]. На основі визначених аспектів, виділяють типи, жанри та класи текстів. У результаті систематичного порівняння та опису жанрів у мовах перекладу, можна визначити прототипи типології текстів або типи жанрів. Такий підхід є моделлю ретекстуалізації оригінального тексту відповідно до норм мови перекладу. Іншими словами, знання міжкультурних схожих понять та (або) жанрових норм є головними для професіоналізму майбутнього перекладача.

Згідно з таким підходом, поняття норм розповсюджується на знання правил жанрів, наприклад, знання того, як готувати текст відповідно до жанру (типу тексту). До цього аспекту включається також вимога щодо структури конкретного тексту. Посилаючись на тексти і жанри, дослідники виділяють конвенції, а не норми [1; 2; 5], аргументуючи це тим, що норми асоціюються з правилами, а конвенції є більш самостійними.

Останніми роками все більше досліджень акцентують увагу на жанрових конвенціях, як на макро-, так і на мікрорівнях [3; 4; 5]. Жанрові аспекти є корисними для практичного перекладу і підготовки перекладачів, але достатньо не досліджені. З одного боку, не всі жанри мають конвенції у своїх структурах. З іншого, багато текстів містять як константні, так і варіативні елементи, які вивчаються текстолінгвістикою перекладознавства, як зазначає В. Вільс. Б. Хатім та І. Мейсон вивчають перехід від норм до моделі тексової типології. Вони вважають, що тексти є свого роду нормами, оскільки вони відмінні

ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

відповідно до жанру. Перехід від норм є вмотивованим стилістичними причинами, і перекладачам необхідно вміти визначати такі деривації і працювати з ними [9, 54].

Концепція еквівалентності. Як лінгвістичний, так і текстолінгвістичний підходи досліджують оптимальні методи перекладу і визначають методику перекладу. Згідно з цими підходами, переклад вимагає особливих відносин між оригінальним текстом і текстом мовою перекладу. Такі відносини називаються еквівалентністю. Якщо текст мовою перекладу є відповідною репродукцією оригінального тексту, тоді еквівалентність визначається як ідентичність значення або форми [6, 54].

Типи еквівалентності формулюються для визначення відносин між оригінальним текстом та текстом мовою перекладу, наприклад, Е. Ніда визначає формальну і динамічну еквівалентність, В. Коллер – денотативну, конотативну, текстонормативну, прагматичну та формально естетичну еквівалентність [5, 215].

Такий підхід є контрверсивним. Функціональні підходи до вивчення перекладознавства зазначають, що еквівалентність є лише одним з типів відносин [6; 7; 8]. Описове перекладознавство, представниками якого є Т. Германс і Г. Тоурі, вважає переклад результатом соціально обґрунтованого біхевіорального типу діяльності [9] або “ступінню маніпуляції з оригінальним текстом з певною метою” [4, 11]. Г. Тоурі зосереджує увагу на тому, що перекладом є будь-який текст, який є зрозумілим спільноту, мовою якої цей текст представлений. Згідно з його підходом, еквівалентність виступає лише амбівалентністю текстів мовами перекладу [9, 39; 65]. Таке припущення дозволяє переосмислити поняття еквівалентності з урахуванням типів перекладацьких відносин та типів текстів. Підтвердження цьому підходу допоможе знайти концепція норм перекладу.

Норми функціонують у суспільстві як стандарти або моделі правильної чи коректної поведінки. Лінгвістичний і текстолінгвістичний підходи акцентують увагу на продукті (тексті мовою перекладу), лінгвістичних нормах і жанрових конвенціях, що визначають процес створення такого продукту. Г. Тоурі визначає норми як центральні аспекти процесу перекладу. Норми є “категорією описового аналізу феномену перекладу” [9, 57]. Перекладацька поведінка трактується як соціальна поведінка, і перекладацькі норми розуміються як інтерналізовані поведінкові обмеження, що впливають на цінності спільноти. Всі рішення

перекладацького процесу регулюються саме такими нормами, а не мовними системами.

Г. Тоурі [9, 53] визначив три види норм: 1) первинні норми, які визначають перекладацьку стратегію і вибір текстів для перекладу; 2) початкові норми, які регулюють рішення перекладача щодо надання пріоритету оригінальному тексту або культурі мови перекладу; і 3) операційні норми, які контролюють рішення, що виникають під час перекладу. Якщо вважати, що норми є головними для перекладу, необхідно пояснити більш систематично природу та функції норм. Норми покликані дати відповіді на питання: як ми визначаємо основну концепцію перекладу; як ця концепція співвідноситься з вимогами цільової аудиторії щодо результату перекладу; хто визначає норми; хто їх змінює.

Т. Германс та Г. Тоурі наводять приклади перекладацької поведінки, яку вони пояснюють існуванням норм та конвенцій. Т. Германс у своїх практичних прикладах використовує концепцію норм, щоб пояснити вибір перекладача. Він не погоджується з тим, що цей вибір надає альтернативи відносного та очікуваного результату у соціальному контексті. Г. Тоурі зауважує, що природа та роль перекладу є соціальними і вибірковими.

Перекладацькі норми є переважними для суспільства, яке визначає вибір, створення та сприйняття перекладу. Основуючись на роботах Т. Германса та Г. Тоурі, А. Честерман відрізняє очікувані та професійні норми. Очікувані норми відносяться до очікувань спільноти, для якої робиться переклад [2, 17]. Професійні норми регулюють прийняті методи та стратегії процесу перекладу і можуть бути трьох основних типів: комунікативні, відносні, регулятивні.

Р. Барч [1, 176] виділяє дві складові норм: нормативний зміст та нормативну силу. Нормативний зміст – це соціально визначене поняття того, що є правильно і що є нормою або конвенцією. Превалюючі цінності відображають силу відносин у суспільстві. Це твердження доводить, що переклад завжди відповідає певним цінностям. Переклад як культурний і історичний феномен характеризується нестачею прозорості або нейтральності.

Як було сказано вище, поняття еквівалентності відіграє важливу роль у сприйнятті та презентації перекладу. А. Пім [8, 163] чітко визначає відмінності між зовнішнім поглядом на переклад (погляд клієнтів, читачів тощо, які вважають переклад легкою справою) та внутрішнім поглядом (погляд науковцями-перекладачами, які вважають переклад складним процесом). Через

МУЗИЧНІ СПЕКТАКЛІ (ВОКАЛЬНО-ХОРОВІ СЦЕНИ) У РЕПЕРТУАРІ ЛЬВІВСЬКОГО АКАДЕМІЧНОГО ОБЛАСНОГО МУЗИЧНО-ДРАМАТИЧНОГО ТЕАТРУ ІМЕНІ ЮРІЯ ДРОГОБИЧА

таку складність деякі науковці стверджують, що переклад – це переписування, текстова маніпуляція або апропріація, і вони не вважають, що еквівалентність є широким терміном, який охоплює всі види перекладацької діяльності. Але наскільки практично значущим є переклад визначає нормативна сила.

Висновки. Таким чином, незважаючи на багатогранність підходів до визначення основних понять перекладознавства, навчання перекладачів у Великій Британії носить доволі однобічний характер. Базовими концепціями змісту цього процесу є лінгвістична та еквівалентна. Хоча розвиваються й інші концепції, основний акцент у навчанні перекладачів робиться на відповідність нижчих лінгвістичних одиниць у мовах перекладу, що в цілому приводить до виникнення помилок під час опрацювання вищих одиниць. Зміст професійної підготовки майбутніх перекладачів потребує суттєвого реформування та розширення з метою поліпшення якості освіти.

1. Bartsch R. *Norms of Language* / R. Bartsch. – London: Longman, 1987. – 276 p.

2. Chesterman A. *From 'is' to 'ought'* / A. Chesterman // *Laws, norms and strategies in translation studies*. – Target 5. – 1993. – P. 1–20.

3. Friederich, W. *Technik des Übersetzens. Englisch und Deutsch* / W. Friederich. – Munich: Hueber, 1969. – 354 s.

4. Hermans T. *Translational norms and correct translations* / T. Hermans // K.M. van Leuven-Zwart and T. Naaijken (eds). *Translation Studies: The State of the Art*. – Amsterdam: Rodopi, 1991. – P. 155 – 169.

5. Koller, W. *Einführung in die Übersetzungswissenschaft* / W. Koller. – Heidelberg: Quelle & Meyer, 1979. – 286 s.

6. Neubert A. *Translation as Text* / A. Neubert, G. Shreve. Kent: Kent State University Press, 1992. – 342 p.

7. Newmark P. *A Textbook of Translation* / P. Newmark. – London: Prentice Hall, 1988. – 144 p.

8. Pym A. (1995) *European translation studies, une science qui derange, and why equivalence needn't be a dirty word* / A. Pym // TTR. – No. 8. – P. 153 – 176.

9. Toury G. (1995) *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam and Philadelphia: Benjamins.

Стаття надійшла до редакції 15.07.2011

УДК 78.087.6(477.83)

Роман Михаць, магістр педагогічної освіти, викладач та здобувач кафедри методики музичного виховання та диригування Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, лауреат Всеукраїнських конкурсів

МУЗИЧНІ СПЕКТАКЛІ (ВОКАЛЬНО-ХОРОВІ СЦЕНИ) У РЕПЕРТУАРІ ЛЬВІВСЬКОГО АКАДЕМІЧНОГО ОБЛАСНОГО МУЗИЧНО-ДРАМАТИЧНОГО ТЕАТРУ ІМЕНІ ЮРІЯ ДРОГОБИЧА

У статті розглядаються музичні спектаклі театру, насиченість їх музичним матеріалом, а також етапи становлення його музичного напрямку театру. Зосереджено увагу на вагомих постановках, авторах музики, режисерах, диригентах.

Ключові слова: театр, п'еса, спектакль, музика, композитор, оркестр, хор, диригент, режисер.

Літ. 11.

Постановка проблеми. В українському театрі музика є невід'ємною складовою вистав. Вона властива природі національного театру, в репертуарі якого музичні спектаклі (з різним ступенем наповнення музичного матеріалу) займали провідне місце. На наповненість п'ес музикою впливають різні фактори, основним з яких є концепція постановників (режисер, диригент), а також наявний виконавський апарат. У репертуарі театру вагомим місцем займали відомі п'еси І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка, М. Старицького, І. Карпенка-Карого, Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, С. Гулака-Артемівського, М. Кропивницького, з оригінальною музикою М. Лисенка, М. Аркаса,

К. Стеценка, П. Ніщинського, В. Василь'єва. Висвітлюючи роль і місце музичних, музично-драматичних вистав у репертуарі театру, ми зробимо спробу показати їхнє співвідношення із спектаклями інших жанрів.

Аналіз досліджень і публікацій. Музичне спрямування Львівського академічного обласного музично-драматичного театру імені Юрія Дрогобича, не висвітлювалось у наукових дослідженнях. Окремі аспекти відображені у публікаціях В. Гайдабури, Ю. Цегельського, Б. Стельмаха, С. Веселки, Й. Мудрого, О. Загоруйка, М. Гнатенка та ін., в яких висвітлюються окремі епізоди життєдіяльності колективу та творчих персоналій. У напрацюваннях М. Бурбана та